

FF UK V PRAZE: UŽ 20 LET „DEAF-FRIENDLY”

Andrea HUDÁKOVÁ (text), KATEŘINA HOLUBOVÁ (ilustrace)

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav jazyků a komunikace neslyšících, nám. J. Palacha 2, 116 38 Praha 1, andrea.hudakova@ff.cuni.cz

Anotace: Cílem příspěvku je představit systém podpory neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých studentů FF UK. Autorka jej popíše z hlediska organizačního a technického a zasadí do kontextu poskytování podpory těmto studentům v rámci Univerzity Karlovy a dále v kontextu České republiky. V neposlední řadě poukáže na změny, k nimž došlo od poslední prezentace této oblasti na INSPo 2014.

Škola přátelská k neslyšícím studentům a akademikům

Česká republika samu sebe tradičně prezentuje jako rozvinutou demokratickou zemi kladoucí velký důraz na rovný přístup ke kvalitnímu vzdělání. Zatímco počet vysokoškoláků u nás už poměrně dlouho přesahuje 60 % populačního ročníku (Fiala, 2015), počet neslyšících¹ vysokoškoláků v populaci stejně starých neslyšících lidí dosahuje podle odhadů max. 10 % (srov. Komínek, 2012 vs. Statistiky počtů studentů se specifickými potřebami na vysokých školách a souvisejících ekonomických dat za léta 2005, 2010 a 2012–2015). Příčiny této alarmující skutečnosti jsou multifaktoriální. Jednou z klíčových je bezesporu rozsah a kvalita podpory poskytované neslyšícím studentům při studiu, tzn. nakolik je škola přívětivá k neslyšícím studentům a akademikům, neboli nakolik je škola „Deaf-Friendly“ (srov. Obrázek 1, 2 a 3).²

Obrázek 1 Neslyšící studentka u přijímacích zkoušek, u nichž není zajištěna žádná podpora

Obrázek 2 Neslyšící studentka při výuce, u níž není zajištěna žádná podpora

Nejdelší praxi na tomto poli má Janáčkova univerzita v Brně, na jejíž divadelní fakultě již od roku 1992 v *Ateliéru výchovné dramatiky Neslyšících* působí tlumočnick mezi češtinou a českým znakovým jazykem. Dnes by už podporu všem studentům se specifickými potřebami – včetně studentů neslyšících – mělo poskytovat všech 26 veřejných vysokých škol, přičemž největší zkušenosti má Masarykova Univerzita v Brně, Palackého

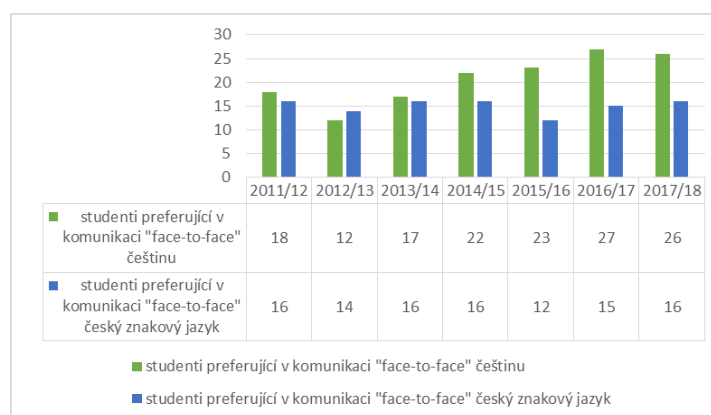
¹ Označení *neslyšící* v celém textu používáme genericky pro všechny osoby, které slyší a zvukové informace zpracovávají jinak, než je běžné. Jedná se o studenty prelingválně neslyšící/nedoslýchavé, studenty ohluchlé – neslyšící/nedoslýchavé, studenty s jednostrannou hluchotou/nedoslýchavostí, studenty s tinnitem, studenty se sluchadly, s kochleárními implantáty, s jinými pomůckami, bez pomůcek, studenty s dalšími specifickými potřebami (studenty se sluchovým a zrakovým postižením, se sluchovým postižením a psychickými obtížemi, se sluchovým postižením a poruchami autistického spektra, se sluchovým postižením a specifickými poruchami učení...).

² Obecný přívlastek „Deaf-Friendly“ už několik let jako vlastní jméno využívá společnost *Deaf Friendly* specializující se na (zejména na komerční) překlady z češtiny do českého znakového jazyka, již založily absolventky oboru Čeština v komunikaci neslyšících na FF UK.

univerzita v Olomouci a Univerzita Karlova v Praze. Tabulka 1 mj. zachycuje počty registrovaných neslyšících studentů³ ve všech veřejných vysokých školách v ČR v posledních sedmi akademických letech a počet neslyšících studentů na Univerzitě Karlově a jejich podíl na počtu všech neslyšících studentů v ČR. Z Grafu 1 je pak patrné, kolik neslyšících studentů Univerzity Karlovy preferuje v komunikaci „face-to-face“ mluvenou češtinu a kolik český znakový jazyk.

Rok	počet neslyšících studentů v ČR	počet neslyšících studentů na UK (podíl neslyšících studentů UK na počtu neslyšících studentů v ČR)	počet neslyšících studentů na FF UK (podíl neslyšících studentů FF UK na počtu neslyšících studentů v ČR)
2011/12		34	
2012/13	175	26 (15 %)	15 (9 %)
2013/14	140	33 (24 %)	22 (16 %)
2014/15	170	38 (22 %)	25 (15 %)
2015/16	177	35 (20 %)	19 (11 %)
2016/17	187	42 (22 %)	24 (13 %)
2017/18	194	42 (22 %)	22 (11 %)

Tabulka 1 Počty neslyšících studentů na všech veřejných vysokých školách v ČR, na Univerzitě Karlově a na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v letech 2011/12 až 2017/18

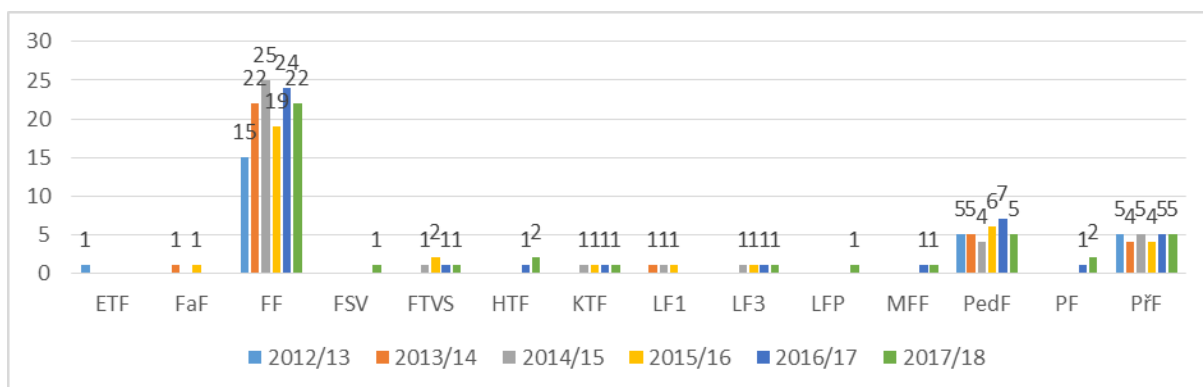
Graf 1 Neslyšící studenti Univerzity Karlovy – jazyk preferovaný v komunikaci „face-to-face“

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Od roku 2012 je na veřejných vysokých školách zajišťování a financování podpory studentům se specifickými potřebami realizováno dle *Metodického pokynu MŠMT k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami*. Ten vznikl v součinnosti s *Asociací poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách*, vymezuje základní rámec a nepodkročitelné standardy podpory a každá škola jej pak implementuje svým vlastním způsobem. Univerzita Karlova realizuje tzv. decentralizovaný model, který spočívá v poměrně subtilním portfoliu celouniverzitně centralizovaných služeb a klíčové roli tzv. kontaktních osob na jednotlivých fakultách (Schéma podpůrných služeb. Univerzita Karlova).

V posledních šesti letech (starší údaje nemáme k dispozici) neslyšící studenti studovali na 14 ze 17 fakult Univerzity Karlovy, v bakalářském, magisterském a doktorském studiu, ve více než 50 oborech, v češtině, ale i v angličtině. Ze všech fakult má nejdelší a nejbohatší zkušenosti s vytvářením podmínek přátelských neslyšícím studentům fakulta filozofická (srov. Tabulku 1 a Graf 2) – a to již od roku 1998, kdy zde byl založen obor *Čeština v komunikaci neslyšících*. Zpočátku se jednalo pouze o záležitost jednoho oboru, postupně se rádius rozšiřoval a dnes *Ústav jazyků a komunikace neslyšících*, jenž garantuje výuku tohoto oboru, zajišťuje podporu všem neslyšícím uchazečům, studentům a akademikům napříč fakultou a v některých případech i univerzitou.

³ Údaje o počtu studentů v tomto textu vycházejí jednak z veřejně dostupných zdrojů (Statistiky počtů studentů se specifickými potřebami na vysokých školách a souvisejících ekonomických dat za léta 2005, 2010 a 2012–2015), jednak z neveřejných interních informací, za jejichž poskytnutí autorky děkují dr. Peňázovi z *Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách* a Mgr. Buriánkovi z *Kanceláře pro studenty se speciálními potřebami Informačního, poradenského a sociálního centra Univerzity Karlovy*.

Graf 2 Neslyšící studenti Univerzity Karlovy – fakulty⁴

Celé spektrum podpory poskytované *Ústavem jazyků a komunikace neslyšících* a geneze v letech 1998 až 2014 byly podrobně představeny na INSPO v roce 2014 (Hudáková, 2014). Zde se omezíme na pouhý výčet dnes poskytované podpory: tlumočení; prepis; zápis; studentská asistence při studiu; nadstandardní konzultace; doučování; individuální studijní plán; specializovaná výuka (angličtina, čeština, další jazyky..., ale také český znakový jazyk pro pracovníky fakulty a studenty napříč všemi fakultami univerzity); jazyková podpora při psaní studentských prací; titulkování videomateriálů; překlady do českého znakového jazyka; metodická podpora pedagogů a dalších zainteresovaných osob; technická podpora (půjčování a provoz indukčních smyček, FM systémů, tabletů, softwaru, záznamové techniky...); diagnostika neslyšících uchazečů a studentů; modifikace přijímacího řízení a studia...⁵

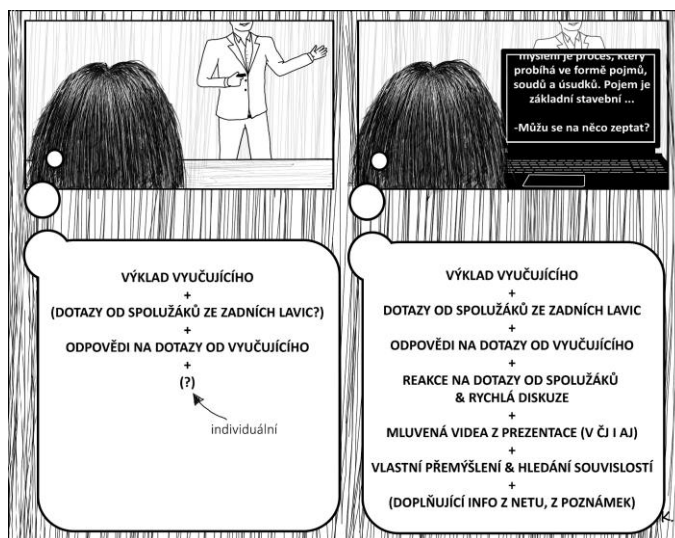
Každý student je individualita utvářená synergií mnoha rozličných okolností. Cílem podpory je vytvoření podmínek co nejvíce přívětivých pro každého jednotlivého studenta, podmínek respektujících jeho specifické potřeby a umožňujících mu maximálně se zapojit do studia a akademického života. Proto je podpora vždy zcela unikátní, „šitá na míru konkrétnímu studentu v konkrétních situacích“ a v čase proměnlivá. Podpora je komplexní a systematická a zajišťuje ji tým složený z kontaktní osoby (další kontaktní osoba zajišťuje podporu všem studentům fakulty se specifickými potřebami nesouvisejícími se sluchovým postižením), koordinátorky služeb, technického a administrativního pracovníka, tlumočnicků, překladatelů, prepisovatelů, zapisovatelů, vyučujících apod. Jak může vypadat studium neslyšícího studenta bez podpory a s vhodnou podporou, zachycuje Obrázek 4.

⁴ ETF – Evangelická teologická fakulta; FaF – Farmaceutická fakulta; FF – Filozofická fakulta; FSV – Fakulta sociálních věd; FTVS – Fakulta tělesné výchovy a sportu; HTF – Husitská teologická fakulta; KTF – Katolická teologická fakulta; LF1 – 1. lékařská fakulta; LF3 – 3. lékařská fakulta; LFP – Lékařská fakulta v Plzni; MFF – Matematicko-fyzikální fakulta; PedF – Pedagogická fakulta; PF – Právnická fakulta; PŘF – Přírodovědecká fakulta.

⁵ Podrobné informace jsou přístupné (v češtině a částečně i v českém znakovém jazyce) na webu *Ústavu jazyků a komunikace neslyšících FF UK*, v sekci *služby*.

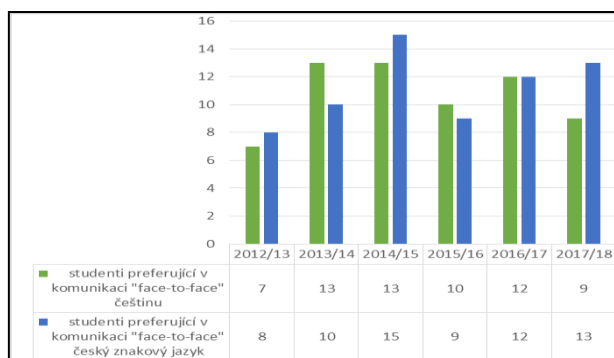
Obrázek 3 Neslyšící studentka odezírá při výuce

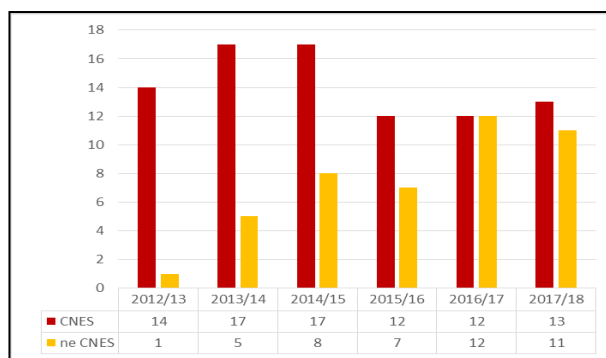
Obrázek 4 Účast neslyšící studentky na přednášce – bez podpory a s podporou

Trendy (2014–2018)

Sféra vysokoškolského studia studentů se specifickými potřebami je velmi dynamická. Přímou i nepřímou ji ovlivňuje mnoho proměnných, v poslední době např. nové pojetí akreditačního procesu pro vzdělávací programy vysokých škol a inkluzivní pojetí předškolního, základního a středního vzdělávání a z něj plynoucí „obecné veřejné povědomí a mínění“. Vývoj a změny samozřejmě probíhají i na FF UK. Počet registrovaných neslyšících studentů zůstává přibližně stejný (srov. Tabulka 1), ale postupně se mění poměr studentů preferujících v komunikaci „face-to-face“ mluvenou češtinu a český znakový jazyk (viz Graf 3) a zároveň se stále zvyšuje počet oborů, jež tito studenti studují – momentálně se jedná o zhruba 15 oborů všech stupňů studia (srov. Graf 4).

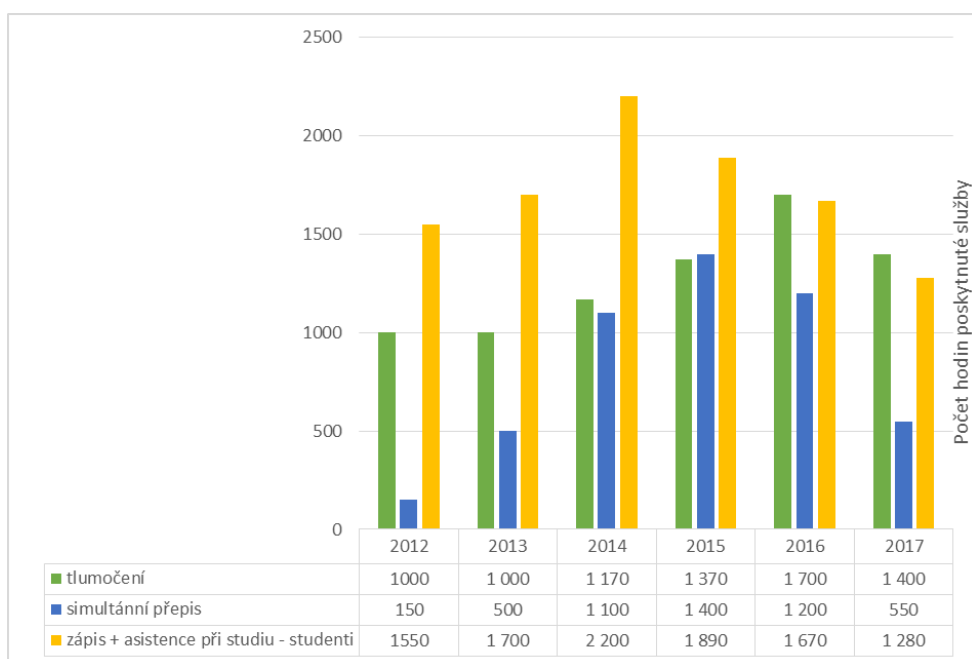
Graf 3 Neslyšící studenti Filozofické fakulty Univerzity Karlovy – jazyk preferovaný v komunikaci „face-to-face“

Graf 4 Neslyšící studenti Filozofické fakulty Univerzity Karlovy – studované obory (CNES = Čeština v komunikaci neslyšících, ne CNES = ostatní obory)

Kromě výše nastíněných tendencí sledujeme v posledních letech i stále větší rozrůžňování specifických potřeb studentů (včetně potřeb plynoucích ze vzrůstajícího počtu studentů se sluchovým postižením a dalšími specifickými potřebami) a situací, v nichž se během svého studentského života ocitají. Proto vedle kontinuálního zvyšování kvality poskytované podpory klademe důraz i na její rozšiřování. Jedním z trendů je stále častější využívání technické podpory (v posledních čtyřech letech někteří studenti nově začali využívat nové technologie přenášející zvuk, diktafony, chytré objektivy a kamery pro zaznamenávání komunikace, software umožňující automatické titulkování audio- či videozáznamů, častěji než dříve využíváme on-line přepisy, popř. tlumočení, zvyšujeme počet záznamů z přednášek a konferencí zaznamenaných pomocí softwaru synchronizujícího audiozáznam a použitou prezentaci aj.). Přes všechny nové a dokonalejší technické možnosti však drtivá většina

poskytované podpory spočívá v činnosti „živých lidí“. Graf 5 zachycuje vývoj počtu hodin tlumočení, přepisu a zápisu poskytovaných Ústavem jazyků a komunikace neslyšících FF UK v posledních šesti letech.

Graf 5 Vybraná podpora poskytovaná Ústavem jazyků a komunikace neslyšících Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v letech 2012–2017

I když neslyšící studenti a akademici jsou již dvacet let nedílnou součástí akademické obce FF UK, stále se setkáváme se studenty (jak naší fakulty, tak celé UK), kteří sice mají sluchové postižení, ale před svými kolegy jej tají. Charakter tohoto článku neumožňuje detailní analýzu, zastavím se proto pouze u jednoho fenoménu. Někteří studenti jako důvod tohoto skrývání uvádějí, že nechtějí mít žádné zvýhodnění/výhody/úlevy oproti spolužákům, nechtějí, aby jim pedagogové něco tolerovali, nechtějí, aby jim někdo pomáhal, chtějí být „bráni jako normální studenti“ apod. Tito studenti nejen, že nevyužívají žádnou podporu při studiu určenou pro neslyšící univerzitní studenty, ale nejednou ve svých – neveřejných, ale i veřejných – vyjádřeních devalvují hodnotu studia dosaženého s touto podporou. Věřím, že jedním z hlavních trendů příštích let bude postupné odbourávání těchto „neviditelných bariér v našich myslích“, často založených na předchozích nepříjemných zkušenostech a/nebo nedostatečné informovanosti studentů samotných, ale hlavně široké veřejnosti. Jak rozdílné je studium s využíváním podpory a bez ní, demonstruje Obrázek 5.

Obrázek 5 Studium vysoké školy s využitím podpory pro neslyšící studenty a bez ní

Literatura

- Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami na vysokých školách. On-line. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z [www: <http://www.ap3sp.cz>](http://www.ap3sp.cz).
- Fiala, P. (2015) Vzdělání je hodnota sama o sobě, není třeba dalšího zdůvodňování, k čemu je dobré. *EDUin*. On-line. [cit. 2018-14-02]. Dostupné z [www: <http://www.eduin.cz/clanky/petr-fiala-vzdelani-je-hodnota-sama-o-sobe-neni-treba-dalsiho-zduvodnovani-k-cemu-je-dobre/comment-page-1/>](http://www.eduin.cz/clanky/petr-fiala-vzdelani-je-hodnota-sama-o-sobe-neni-treba-dalsiho-zduvodnovani-k-cemu-je-dobre/comment-page-1/).
- Hudáková, A. (2014) FF UK v Praze: Deaf Friendly. In *Elektronický sborník z konference INSPO 2014*. Praha: Křižovatka.cz a BMI. Příspěvek přednesen 15. 3. 2014. Text ve formátu pdf přístupný na [www: <http://www.helpnet.cz/aktualne/andrea-hudakova-filozoficka-fakulta-uk-komunikacni-zajisteni-vyuky-neslysicich-studentu>](http://www.helpnet.cz/aktualne/andrea-hudakova-filozoficka-fakulta-uk-komunikacni-zajisteni-vyuky-neslysicich-studentu); videozáznam vystoupení s tlumočením do českého znakového jazyka a s českými titulky přístupný na [www: <https://www.youtube.com/watch?v=NCWrfyC7m0k>](https://www.youtube.com/watch?v=NCWrfyC7m0k).
- Komínek, P. a kol. (2012) Screening sluchu u novorozenců – jaká je role dětských lékařů? *Pediatric pro praxi*, 13, č. 5, s. 326–328. On-line. [cit. 2018-14-02]. Dostupné z [www: <https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2012/05/09.pdf>](https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2012/05/09.pdf).
- Metodický pokyn MŠMT k financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami. On-line. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z [www: <https://sites.ff.cuni.cz/ujkn/wp-content/uploads/sites/64/2015/11/Pravidla-MŠMT-ČR-specifikující-zvýšení-nákladů-na-studium-studentů-se-specifickými-potřebami-v-roce-2018Pravidla-pro-poskytování-příspěvku-a-dotací-2018.pdf>](https://sites.ff.cuni.cz/ujkn/wp-content/uploads/sites/64/2015/11/Pravidla-MŠMT-ČR-specifikující-zvýšení-nákladů-na-studium-studentů-se-specifickými-potřebami-v-roce-2018Pravidla-pro-poskytování-příspěvku-a-dotací-2018.pdf).
- Schéma podpůrných služeb. *Univerzita Karlova*. On-line. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z [www: <https://www.cuni.cz/UK-3920.html>](https://www.cuni.cz/UK-3920.html).
- Statistiky počtů studentů se specifickými potřebami na vysokých školách a souvisejících ekonomických dat za léta 2005, 2010 a 2012–2015. On-line. [cit. 2018-14-02]. Dostupné z [www: <http://www.ap3sp.cz/public-documents/statistiky-studentu.pdf>](http://www.ap3sp.cz/public-documents/statistiky-studentu.pdf).
- Deaf Friendly. On-line. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z [www: <http://deaffriendly.cz/>](http://deaffriendly.cz/).
- Ústav jazyků a komunikace FF UK. On-line. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z [www: <ujkn.ff.cuni.cz/>](http://ujkn.ff.cuni.cz/).